

ARTICOLE

CORESPONDENȚA PRIMEI PERECHI REGALE A ROMÂNIEI, CAROL I ȘI ELISABETA, PĂSTRATĂ LA ARHIVELE NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI DIN BUCUREȘTI

Silvia Irina ZIMMERMANN

Abstract: The National Archive in Bucharest keep large number of letters of the first royal couple of Romania, King Charles Ist (1839-1914) and Queen Elisabeth (1843-1916), also known under her pen-name Carmen Sylva. Both being descendants of German noble families, they wrote to each other in their native language and in the old German handwriting. The complete letters have been recently published in a German scientific edition in two volumes. The correspondence of the royal couple contains letters from almost every year of the marriage of the couple, starting from the letters of Princess Elisabeth of Wied during the engagement period in October and November 1869 and until the last letter from 1913, during the Second Balkan War, written on the typewriter by Queen Elisabeth. This article describes the content of the German edition of the correspondence of the first King and Queen of Romania.

Keywords: King Carol I of Romania, Carmen Sylva – Elisabeth of Romania, Romania, History, Letters.

Arhivele Naționale ale României păstrează o bogată corespondență a primei perechi regale a României, Carol I (1839-1914) și Elisabeta (1843-1916) publicată recent într-o ediție¹ critică științifică completă în limba germană².

¹ Acest articol este o traducere parțială după studiul introductiv la ediția germană a corespondenței: „*In zärtlicher Liebe Deine Elisabeth*” - “*Stets Dein treuer Carl*”. *Der Briefwechsel Elisabeths zu Wied (Carmen Sylva) mit ihrem Gemahl Carol I. von Rumänien aus dem Rumänischen Nationalarchiv in Bukarest. 1869-1913.* [„Cu iubire tandră, a ta Elisabeta – Mereu al tău credincios, Carol”. Corespondența Elisabetei de Wied (Carmen Sylva) cu soțul ei, Carol I al României, din Arhivele Naționale ale

Carol I a fost ales în anul 1866 de elita politică românească a vremii ca domnitor al Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești, iar după cucerirea Independenței țării și proclamarea Regatului României în 1878, el a fost încoronat, în anul 1881, ca primul Rege al României. În anul 1869 Carol I s-a căsătorit cu prințesa Elisabeta de Wied, care începând din anul 1880 va publica sub numele artistic „Carmen Sylva” numeroase opere literare îndeosebi în limba germană, câștigând în scurt timp, în străinătate, faimă și recunoaștere ca Regină poetă și scriitoare în serviciul Regatului României³.

Provenind amândoi din familii princiare germane, Elisabeta fiind născută prințesă de Wied, iar Carol prinț de Hohenzollern-Sigmaringen, corespondența perechii regale este scrisă în limba lor maternă, germană, și în scrisul de mână vechi german, pe alocuri presărată cu numeroase expresii și pasaje în limbile franceză și română, în alfabetul latin. Scrisorile Reginei Elisabeta către augustul ei soț, păstrate la Arhivele Naționale ale României, constituie un fond epistolar deosebit de bogat (432 de scrisori, telegrame și bilete). În schimb, s-au păstrat doar 52 din scrisorile Regelui Carol I adresate Reginei, din care 45 sunt scrisori originale și ciorne de scrisoare în scrisul olograf al Regelui, iar 7 sunt copii după scrisorile Regelui, transcrise de altă persoană⁴. După cum aflăm chiar din corespondența Regelui Carol I, unele scrisori ale sale către Regină erau apreciate de el însuși, la acea vreme, ca fiind un material important pentru istoriografia viitoare, încât am putea presupune că

României din București]. Ediție critică științifică îngrijită, comentată și studiu introductiv de Silvia Irina Zimmermann, Schriftenreihe der Forschungsstelle Carmen Sylva - Fürstlich Wiedisches Archiv, Band 6 und 7 [Colecția Centrului de Cercetare Carmen Sylva – Arhiva Princiară de Wied, vol. 6 și 7], 2 volume, 952 pagini, 66 ilustrații alb-negru, 14 ilustrații color, Stuttgart: ibidem-Verlag, 2018. Un proiect în colaborare cu Arhivele Naționale ale României. Ediția selectivă în limba română îngrijită și traducere de Silvia Irina Zimmermann și Romanița Constantinescu este în pregătire la editura Humanitas din București. <http://www.carmensylva-fwa.de/publ/fscsfwa-briefedition.html> (accesat: 20.07.2018).

² Îmi revine plăcuta îndatorire din a mulțumi Arhivelor Naționale ale României din București, partenerul proiectului de carte, îndeosebi, cu afecțiune și recunoștință, doamnei Dr. Alina Pavelescu (director adjunct ANR), și pentru sugestiile prețioase și corectura traducerii studiului introductiv domnului Dr. Rudolf Dinu (director al Institutului Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția).

³ Sorin Liviu Damean, *Carol I al României – Un Monarh Devotat*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 11-190.

⁴ Ediția științifică germană redă scrisorile integral, în transcrierea exactă după manuscrisul german („diplomatic transcription”).

a efectuat chiar el o primă selecție reprezentativă a scrisorilor sale personale, în scopul de a le păstra pentru mai târziu ca documente istorice. Pe de altă parte, presupunând că Regele i-a răspuns soției sale în egală măsură la scrisorile primite, rezultă că cea mai mare parte a scrisorilor personale ale Regelui Carol I către Regină nu s-a păstrat. În acest caz putem doar specula dacă, după o primă sortare, restul scrisorilor Regelui a fost păstrat un timp în altă parte și s-a pierdut ulterior, ori dacă au căzut toate pradă incendiului de la Arhivele Naționale din timpul revoluției din 1989, întrucât, în prezent, nu avem informații despre existența scrisorilor care lipsesc.

Corespondența perechii regale din Arhivele Naționale din București cuprinde aproape întreaga perioadă a căsniciei lor (44 din 45 de ani), începând cu epistolele Elisabetei din vremea logodnei din octombrie 1869 și până la ultima scrisoare, tot a Reginei către Rege, din anul 1913, din perioada celui de al doilea Război Balcanic, și oferă o privire de ansamblu amănunțită asupra relației conjugale a primei perechi regale a României.

Ce cuprinde corespondența perechii regale Carol I și Elisabeta?

Scrisorile Prințesei Elisabeta de Wied din perioada logodnei (octombrie-noiembrie 1869):

Aceste scrisori ne oferă o cu totul altă impresie despre sentimentele Prințesei Elisabeta decât ne era până acum cunoscută din literatura de specialitate, aici căsătoria dinastică cu Domnitorul Carol, la Colonia (Köln), pregătită cu grijă din timp de mama principesei fără cunoștința celei din urmă, fiind percepută de Prințesa Elisabeta ca o binevenită și fericită șansă a destinului ei. În aceste scrisori descoperim o femeie tânără, cu un orizont despre viață deja foarte matur, înțelegând pe deplin însemnătatea viitoarelor ei sarcini alături de domnitor pe un tron străin, și în același timp scrisorile ei ne arată fericirea unei femei îndrăgostite, care se pregătește cu bucurie pentru evenimentul cel mai norocos din viața ei.

Astfel, trebuie revizuită concepția răspândită până acum în biografii, că relația Elisabetei cu Carol I ar fi fost doar o căsătorie de conveniență, fără sentimente, iar prințesa s-ar fi suspus destinului, entuziasmându-se doar de ideea de a se dedica ca „mamă a poporului” misiunii pe un tron străin. De asemenea, citind poeziile pe care prințesa Elisabeta le trimisese în perioada logodnei Domnitorului Carol, descoperim că activitatea ei poetică începuse deja

cu mult înainte de a se afirma și în public ca scriitoare și că îi comunicase aceasta augustului ei soț de la bun început, explicându-i (de exemplu în scrisoarea din 31 octombrie 1869 din palatul Monrepos de lângă Neuwied) că o va putea cunoaște mai bine din poeziile ei, în care își poate exprima sentimentele și trăirile interioare mult mai ușor față de soțul ei, decât în conversațiile cotidiene.

Correspondența perechii domnitoare din timpul războiului ruso-turc (Războiul de Independență a României) 1877-1878:

Această parte a corespondenței cuprinde numeroase scrisori de pe front ale Domnitorului Carol, în care sunt descrieri ale activităților militare în sudul Dunării și din timpul luptelor pentru cucerirea orașului bulgăresc Plevna. Fragmente din aceste scrisori au fost publicate deja în timpul vieții suveranului.⁵ În ediția de față scrisorile Domnitorului Carol sunt redată pentru prima oară integral și cu fidelitate după manuscrisul original în limba germană. De asemenea, redăm integral răspunsurile Elisabetei către Carol, în care descrie activitatea ei de organizare a îngrijirii răniților de război în barăcile amenajate în parcul Palatului Cotroceni.

Scrisorile Reginei Elisabeta din călătoriile și sejururile ei de tratament în străinătate:

Pe lângă vizitele la Neuwied, la familia ei, Regina Elisabeta a petrecut unele perioade de câteva luni la tratament, în străinătate. Astfel, au rămas dovadă numeroase scrisori ale ei din Italia, Olanda, Marea Britanie, adresate Regelui Carol I, în care Regina relatează întâmplările, întâlnirile și impresiile ei de la fața locului. Interesantă este, pe lângă întâlnirile cu membri ai familiilor regale din străinătate, și preocuparea Reginei Elisabeta de a face cunoștință cu personalități remarcabile din diferite domenii – cultură, tehnică, știință – din țările pe care le vizitează, pentru a-i raporta Regelui Carol I impresiile ei. În acest fel, Regina Elisabeta îmbina sejururile ei de tratament cu cercetarea noilor impulsuri în vestul Europei, care ar fi putut fi de folos și pentru Rege în România.

⁵ *Aus dem Leben König Karls von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen*, 4 volume, Stuttgart: Cotta'sche Buchhandlung, 1894-1900.

În scrisorile Reginei Elisabeta către Rege sunt numeroase referințe la starea ei de sănătate și unele descrieri despre tratamentul medical, care răspund probabil la întrebările Regelui, din scrisori nepăstrate însă. Un exemplu a rămas, totuși, într-o scrisoare răspuns a Reginei din 13 octombrie 1889, de la Wiesbaden⁶, în care găsim un chestionar cu mai multe întrebări notate de Rege, la care Regina răspunde amănunțit, scrisoare care se găsește integral și în ediția de față. În alte scrisori din prezenta ediție selectivă am omis unele pasaje prea amănunțite cu descrierile strict medicale și referirile repetitive (de exemplu despre menstruație și, după 1891, despre menopauză). Numeroasele indicii asupra sănătății Reginei nu sunt de mirare în corespondența perechii regale Carol și Elisabeta, având în vedere că își doreau un moștenitor pentru noua dinastie din România, iar Regele vroia, astfel, să fie mereu la curent în ce privește sănătatea soției sale. În schimb, găsim în corespondența lor mai puține referințe la pierderea unicului lor copil, Principesa Maria (1870-1874), care murise la frageda vârstă de trei ani și jumătate, în urma îmbolnăvirii de scarlatină. În scrisorile mai târzii ale perechii regale este însă menționat uneori „micul mormânt” al prințesei, ca o dovadă că adâncă durere după pierderea copilului lor și doliul comun i-au strâns sufletește unul de celălalt mai departe – și cu atât mai mult cu cât devenea pentru ei tot mai evident că nu vor mai avea parte de un alt copil împreună.

Odată cu recunoașterea Independenței țării în 1879 și ridicarea României la rangul de Regat în 1881, clasa politică românească cerea o rezolvare a chestiunii moștenitorului⁷. Pentru Regina Elisabeta a însemnat un eșec personal neputința de a-și face datoria ca Regină, născând un moștenitor pentru țară, care să asigure continuitatea dinastiei în România. Numeroasele sarcini eșuate au mâhnit-o și amărât-o tot mai mult, deși spera în continuare, chiar și la vârsta de peste 40 de ani să aibă șansa de a naște un fiu⁸. Pentru

⁶ ANR, fond Regele Carol I, personale, VD-512.

⁷ Edda Binder-Iijima: *Die Institutionalisierung der rumänischen Monarchie unter Carol I. 1866-1881*, München: Oldenburg Verlag, 2003, Südosteuropäische Arbeiten, capitolul: *Die Erbfolge-Regelung* (Stabilirea succesiunii), p. 557-563.

⁸ Elisabeth însăși deplânse numeroasele ei sarcini pierdute: „De 16 sau 17 ori am suferit toate tulburările acelei stări până la 10 luni, dar nici un copil! O, soartă crudă! Atât de crudă!” (București, 5 martie 1889) „Dezamăgirea continuă a deschis larg ușile la toate intrigile impotriva mea”. „Brătianu m-a maltrat și învinuit pentru că nu aveam copii”. Apud Karl Peters, *Carmen Sylva als lyrische Dichterin*, Marburg: Friedrich's

Elisabeta, imposibilitatea de a avea copii nu era doar o permanentă dezamăgire personală, ci îi primejduia și poziția ei la Curtea regală din București, întrucât din partea românilor chiar și un divorț de Elisabeta și o nouă căsătorie ar fi fost salutată ca soluție pentru a da o soluție alternativă chestiunii moștenitorului⁹.

În ce măsură Regina Elisabeta își percepea starea ei de Regină lipsită de copii (stare pe care Regina o numește „sterilitate” în epistolele către Rege din anii 1890) ca pe un reproș față de ea și o permanentă presiune din exterior, o arată scrisorile ei din octombrie 1878, în care îi transmite Regelui sfaturile medicului olandez Johann Georg Mezger¹⁰. Trecând peste sentimentele de pudoare, Regina se înflăcărează tot mai mult în iluzia că orice metodă, oricât de stranie ar fi, merită încercată, dacă promite a da rezultatul dorit și dacă le-ar oferi, în sfârșit, un fiu. Răspunsurile Regelui la aceste scrisori nu s-au păstrat, dar din scuzele exprimate de Elisabeta ca răspuns la scrisorile primite (dar nepăstrate în arhive), se pare că Regele Carol nu privea problema cu același dramatism ca Regina¹¹. Regele Carol I, spre deosebire de Elisabeta, nu își etala

---

Universitäts-Buchdruckerei, 1925, p. 23 (traducerea citatelor din engleză de S. I. Zimmermann).

⁹ Robert Scheffer, secretarul personal și bibliotecarul Reginei Elisabeta în anii 1888-1891, menționează acest lucru în românul său: *Misère royale*, Paris, Lemerre, 1898, p. 73: „... le mot de 'divorce' avait été prononcé en plein conseil par un ministre“. Asemănător este menționat și în volumul său autobiografic: *Orient royal. Cinq ans à la Cour de Roumanie*, Paris: L'Édition française illustrée, 1918, p. 43: „... des conseillers puissants menaient secrètement campagne pour qu'elle fût répudiée [...] Le roi ne voulut jamais.“ În continuare, Scheffer afirmă la pagina 109: „Pour être juste, il convient de dire qu'à ce prurit de notoriété littéraire qui chatouillait si vivement Carmen Sylva, il y avait une cause morale profonde. Depuis peu, elle croyait devoir abdiquer en partie la majesté royale, car elle avait définitivement renoncé à ses prérogatives de mère éventuelle du futur souverain“.

¹⁰ Johann Georg Mezger (1838-1909), medic specializat în masajul terapeutic, întemeietorul fizioterapiei. Pentru scrisori vezi ediția germană completă a corespondenței regale, partea 1, p. 291-314.

¹¹ Speranțele și așteptările legate de un moștenitor al perechii domnitoare în jurul anului 1879, când se pregătea instituționalizarea monarhiei ereditare în România, erau foarte mari și în familiile princiare din Germania, atât din partea mamei Elisabetei, Principesa văduvă Maria de Wied (care o însoțise pe Elisabeta în timpul tratamentului la Wiesbaden și o încuraja să urmeze sfaturile medicului olandez Mezger), cât și din partea părinților lui Carol, Principele Karl-Anton și Josephine de Hohenzollern-Sigmaringen. În timpul unei vizite a Elisabetei la socrii ei, la Weinburg, în octombrie 1879, Principele Karl Anton îi scrie fiului său, Carol, următoarele, la 25 octombrie 1879: „Astăzi este a treia zi de când Elisabeta e în mijlocul nostru. Credem că starea ei s-a îmbunătățit

niciodată sentimente în afară, și rar în scrisorile personale și numai către membrii familiei restrânse a lăsat să i se înțeleagă durerea lui adâncă după pierderea fiicei sale. În ce privește chestiunea moștenitorului României, Regele Carol I a optat pentru soluționarea acesteia apelând la ajutorul fratelui său, Principele Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen, care avea trei fii. În cele din urmă, unul dintre aceștia, Principele Ferdinand, a fost ales moștenitor al tronului României. În anul 1889 Principele Moștenitor Ferdinand s-a stabilit în România.

Corespondența regală din anii 1889-1890 oglindește noile probleme care s-au ivit pe parcursul anilor de adaptare a tânărului prinț moștenitor în România și îndeosebi căutarea unei parteneri pe tron potrivite pentru Ferdinand. În paralel cu planurile matrimoniale pentru Principele Ferdinand, se remarcă în jurul anului 1890 o influență tot mai perceptibilă a familiei boierești Văcărescu asupra Reginei Elisabeta. Regina o admiră pe tânăra ei domnișoară de onoare, Elena Văcărescu, scriitoare și ea, privind-o tot mai mult ca pe o parteneră potrivită pentru Principele Moștenitor Ferdinand și ca pe o urmașă demnă a ei pe tronul României. Totuși, ultima scrisoare din anul 1890 adresată de Regina Elisabeta Regelui Carol I, se încheie cu dorința de a găsi o soție între prințesele curților princiare și regale europene, Elisabeta exprimându-și încrederea că Dumnezeu le va arăta drumul.

Corespondența din anii de exil ai Reginei Elisabeta (1891-1894):

În vara anului 1891, Regina Elisabeta se afla la Veneția, împreună cu domnișoara ei de onoare preferată, Elena Văcărescu, după ce încurajase căsătoria acesteia cu Principele Moștenitor Ferdinand. Acest plan de căsătorie, fiind respins de clasa politică din România, a fost repede dat deoparte și de

---

decisiv, ea arată splendid, este puternică și viguroasă. Dacă efectul tratamentului este de durată, așa cum sperăm de la Dumnezeu, atunci fără îndoială că îți va înflori norocul familiei, iar asigurarea viitorului dinastiei ar fi cea mai frumoasă răsplătă pentru toate grijile chinuitoare care ți-au întunecat viața vreme îndelungată”. (apud *Aus dem Leben König Karls von Rumänien*, 1900, vol. 4, p. 261, traducere în română de S. I. Zimmermann). Într-o scrisoare din 15/27 noiembrie 1879, Karl Anton îi scrie din nou fiului său: „Sperăm din tot sufletul că starea de bine a scumpei noastre Elisabeta nu s-a alterat din cauza izbucnirii iernii. Cine știe, poate că tocmai vă înflorește acum o frumoasă speranță; ar fi cel mai frumos dar pentru noul an, pentru ca perspectiva asigurării dinastiei să-ți dea nou curaj”. (apud *ibidem*, p. 270, traducere în română de S. I. Zimmermann).

Regele Carol I, fapt ce a nemulțumit-o de Regină. Inițial, sejurul la Veneția al Reginei suferinde de o paralizie la mâini și picioare¹² (probabil pe bază nervoasă, în urma supărării) era planificat doar pentru lunile de vară, iar după întremarea sănătății și liniștirea spiritelor, Regina ar fi trebuit să revină, ca de obicei, în România, în toamnă. Însă evenimentele luată dintr-odată un cu totul alt curs, din cauza scrisorilor învinuitoare ale Reginei adresate Regelui în această perioadă și a declarației ei că ar prefera să renunțe la tron decât la Elena Văcărescu. Cu toate că Regele impune despărțirea Reginei de domnișoara de onoare, starea sănătății Reginei rămâne în continuare gravă. Regina Elisabeta suferea atât din cauza paraliziei picioarelor, cât și din cauza decepției că visul ei idealist de a împământenii dinastia prin căsătoria moștenitorului cu o româncă nu a fost acceptat de supușii ei, Regina simțindu-se astfel părăsită și trădată de aceștia. De la Veneția, Regele o conduce pe Regină în septembrie la Pallanza, unde Elisabeta este supusă consultațiilor mai multor medici, încercând să depisteze dacă este vorba de o boală psihică a Reginei, ceea ce aceștia nu confirmă. Totuși, Regele hotărăște în acest răstimp ca revenirea Reginei să aibă loc numai în cazul refacerii ei complete, când va putea merge din nou fără ajutor. Starea de sănătate a Reginei rămânând însă neschimbată în continuare și medicul Regelui, Wilhelm Kremnitz, sfătuindu-l pe acesta că ar fi necesară în continuare staționarea Reginei în străinătate, Regele Carol I decide ca Regina să locuiască o vreme la reședința mamei Reginei, Principesa văduvă Marie de Wied, din Segenhaus (lângă Neuwied). Astfel sejurul intenționat inițial doar pentru lunile de vară, la Veneția, se transformă din acest moment într-un exil impus Reginei de către suveran. În scrisorile Reginei către Rege de la Segenhaus (unde rămâne din 5 iunie 1892 până la sfârșitul lunii iulie 1894), acest interval de timp este numit de însăși Regina, cu amărăciune, o „închisoare”. De asemenea, pe lângă suferința corporală, Regina suferă în această perioadă din cauza despărțirii de România, dar mai ales de despărțirea de soțul ei, separare pe care o numește, acuzator, „anormală”.

Correspondența perechii regale din perioada 1891-1894 relevă o criză matrimonială care luase dimensiunea unei afaceri de stat. Pe de o parte, scrisorile exprimă supărarea și dezamăgirea Reginei, că soțul ei nu are înțelegere pentru planul ei măreț, „vizionar”, iar, în finalul unei vieți pline de

¹² Regele Carol I al României, *Jurnal*. Stabilirea textului, traducere din limba germană, studiu introductiv și note de Vasile Docea, Iași, Polirom, vol. 2, p. 246-262, p. 281.

jertfe pentru țară, îi păreau, astfel, toate eforturile nimicite. În același timp, Regina pare să treacă cu vederea că poziția Regelui și a principelui moștenitor depindea în mare măsură de acceptarea clasei politice din România, iar o politică internă nu era altfel posibilă decât împreună cu elita politică a țării și nicidecum împotriva voinței ei. Acest lucru trebuise să-l înțeleagă însuși Regele Carol, din primii ani de domnie în România. După greutățile anilor începutului de a se adapta la situația și cerințele elitei românești, în momentul unor situații de criză, declanșate de mișcările antidinastice și republicane în țară (proclamarea de către liberali a „Republicii de la Ploiești” la 8 august 1870, atacurile violente asupra coloniei germane din București cu ocazia sărbătoririi zilei de naștere a împăratului Germaniei în 10/22 martie 1871, la care luase parte și domnitorul Carol, atacuri provocate de războiul franco-prusac din anii 1870-1871, dar pe care domnitorul le interpreta ca pe un atac la onoarea familiei sale de Hohenzollern), tânărul domnitor Carol fusese la un pas de abdicare.¹³ Dar, Carol rămase pe tron și, în continuare, se concentra îndeosebi asupra politicii externe și a reprezentării intereselor românești în afara țării, lăsând politica internă în seama grupărilor politice mari, conservatorii și liberalii, dându-le amândurora, prin rotație, răspunderea la guvernare și străduindu-se, în același timp, pentru o bună colaborare cu elita politică.¹⁴ Abia în anul 1914, odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, Regele Carol I avea să fie confruntat din nou de elita politică a țării, atunci când – în ideea de a-și respecta angajamentele asumate prin tratatele de alianță cu Dreibund-ul – va încerca să ducă România în război alături de imperiile Centrale (Germania și Austro-Ungaria). La Consiliul de Coroană din castelul Peleş, în 21 iulie /3 august 1914, clasa politică românească s-a pronunțat însă aproape în unanimitate pentru neutralitatea României. Regele Carol a acceptat opinia majoritară, cu toate că avea o înțelegere secretă cu Puterile Centrale și, grație legăturilor familiale, nu dorea să se poziționeze în caz de război împotriva împăraților Wilhelm al II-lea

¹³ Mai pe larg în Edda Binder-Iijima, *Die Institutionalisierung der rumänischen Monarchie unter Carol I. (1866-1881)*, 2003, p. 119-257. Silvia Marton, „Republica de la Ploiești” și începuturile parlamentarismului în România, București, Humanitas, 2016, p. 23-34.

¹⁴ Mai pe larg în Rudolf Dinu, *Diplomația Vechiului Regat. 1878-1914. Studii*, București, Monitorul Oficial, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2014, p. 19-108.

al Germaniei și Franz-Joseph al Austro-Ungariei.¹⁵ Văzându-se într-un conflict personal de interese, Regele Carol I a fost determinat să scrie, la 21 septembrie 1914, o declarație de abdicare¹⁶, pe care o concepușe nu doar pentru persoana sa, ci pentru întreaga familie regală și dinastia de Hohenzollern din România. Cum documentul nu a ajuns să fie publicat, iar Carol I a decedat la 10 octombrie 1914, urmașul său la tron, Ferdinand, a îmbrățișat voința elitei politice românești și idealul său național, asigurând, astfel, împreună cu Regina Maria continuitatea dinastiei din România.

În corespondența perechii regale Carol-Elisabeta, acest conflict nu este documentat, pentru că materialul epistolar păstrat la Arhivele Naționale se sfârșește cu ultima scrisoare a Reginei Elisabeta, din anul 1913, în timpul celui de al Doilea Război Balcanic.

Printr-un conflict personal asemănător trece Regina Elisabeta în anul 1891, când este pusă în situația de a se decide împotriva loialității personale față de domnișoara de onoare preferată, Elena Văcărescu. Regina era de părere că ar fi împins în nenorocire familia Elenei Văcărescu prin neputința de a impune căsătoria acesteia cu Principele Moștenitor Ferdinand. În schimb, decizia Regelui de a se supune rațiunii de stat este resimțită de Elisabeta, paradoxal, ca pe o trădare personală a Regelui față de ea. Cu toate că este vorba de situații specifice diferite – în 1891 de politica căsătoriei dinastice, iar în 1914 de alianțe militare – sentimentele personale ale perechii regale Carol I și Elisabeta par a căpăta, în situația de conflict personal, pentru fiecare în parte o asemenea greutate, încât calea exilului devine o opțiune preferată. Regina Elisabeta se decide la început pentru plecarea în străinătate, când se deplasă la Veneția, însă alegerea individuală a exilului ia relativ repede sfârșit, iar din momentul în care Regele decide mutarea ei la Pallanza și în anul următor la Segenhaus, nu mai

¹⁵ Vezi *Die Hohenzollern in Rumänien 1866-1947. Eine monarchische Herrschaftsordnung im europäischen Kontext*, hrsg. Von Edda Binder-Iijima, Heinz-Dietrich Löwe und Gerald Volker, Köln/ Weimer/ Wien: Böhlau, 2010, îndeosebi contribuțiile lui Cornelius R. Zach (*Rumänische Monarchie und politische Eliten. Anpassungs- und Kooperationsstrategien der Dynastie in Krisenzeiten*, S. 41-66) și Günter Klein (*Das Militär als Herrschafts- und Legitimationsinstrument der Monarchie in Rumänien 1866-1947*, S. 55-66).

¹⁶ Mai pe larg în Sorin Cristescu, *Un proiect al Regelui Carol I devine public după 83 de ani*, în „Magazin istoric”, nr. 10, octombrie 1997, p. 18-19. Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi*, vol. 1, *Carol I*, București, Editura Enciclopedică, 2011, p. 238.

poate fi vorba de un exil ales, ci de unul impus de Rege din calcul politic. Astfel, Regina Elisabeta, descoperă în anii de exil, în toată amploarea și cu dramatice consecințe pentru ea, că loialitatea augustului ei soț față de ea are limite, impuse nu în ultimul rând de faptul că nici Regele nu avea nemărginită libertate și independență personală pentru a decide asupra viitorului dinastiei României, și, firește, nici împotriva clasei politice. Decizia Regelui, între loialitatea personală și rațiunea de stat, este luată aparent cu mai mare ușurință în favoarea rațiunii de stat. În conflictul său personal de mai târziu, în anul 1914, Regele, în schimb, se găsește într-o situație mult mai complicată, loialitatea sa față de împăratul Germaniei fiindu-i personal o chestiune de onoare de importanță și familială și politică. Publicarea declarației de abdicare ar fi însemnat și pentru Regele Carol I un pas dramatic pentru dinastia de Hohenzollern din România și retragerea familiei regale în străinătate, dacă nu ar fi împiedicat asta moartea Regelui în 10 octombrie 1914, făcând schița de abdicare inutilă. Martorii vremii relatează, pe la 1914, că Regina Elisabeta ar fi afirmat despre decesul Regelui că ar fi fost cauzat de conflictul personal, care îi agravase boala.¹⁷

Asemănător de dramatic fusese și pentru Regina Elisabeta „afacerea Văcărescu” din anul 1891, pe urma căreia paralizia la picioare a Reginei s-a agravat într-atât, încât a zăcut în căruciorul cu roțile în următorii trei ani.

Scrisorile Elisabetei din timpul exilului, adresate Regelui, sunt foarte emoționale, pline de dramatism și amărăciune. Îl învinuiește pe Rege pentru că nu i-a luat apărarea față de politicienii români, ci s-a supus voinței lor, lăsându-i să o despartă de soțul ei și de curtea regală din București. La Segenhaus, Regina se simte o ostatică în casa părintească de care s-a înstrăinat. Din nou, se plânge că trebuie să-și petreacă exilul într-un loc unde nu este stăpâna casei, ci unde ea se simțea ca o persoană mai mult „tolerată” decât binevenită. Vreme îndelungată, Elisabeta nu reușește să se simtă ca o fiică în casa mamei sale. În schimb, prezența baronului Franz de Roggenbach, soțul morganatic al mamei sale, principesa văduvă Marie de Wied, îi provoacă Reginei o mare indispoziție, stârnindu-i amintiri dureroase din copilărie și tinerețe, pe care le relatează, mereu neconsolată și nemulțumită, Regelui Carol. De asemenea, Regina îl învinuiește pe Rege că șederea ei la Segenhaus nu ar fi folosit refacerii ei, ci

¹⁷ I. G. Duca, *Amintiri politice*, München, Jon Dumitru Verlag, Band 1, S. 64ff. Queen Marie of Roumania, *The Story of My Life*, 3 volume, London/ Toronto/ Melbourne/ Sydney: Cassell, 1934 ff, vol. 2, p. 341 ff.

dimpotrivă, dacă ar fi petrecut un timp în România, în împrejurimile Castelului Peleş, s-ar fi vindecat mai curând.

Interesant este că tonalitatea scrisorilor Reginei către Rege se schimbă, comunicarea ei devenind mai prietenoasă, odată ce relația ei cu familia din Neuwied se îmbunătățește, îndeosebi cu mama ei și cu baronul de Roggenbach. Iar, după ce mama Reginei amenajează la etajul superior al vilei Segenhaus un atelier de pictura pentru Elisabeta, scrisorile acesteia către Rege oglindesc încântarea ei pentru acest dar al mamei și recunoștința ei pentru bucuria de viață recăpătată.

Pe de altă parte, din scrisorile de răspuns ale Regelui Carol I, care s-au păstrat în arhive, aflăm despre numeroasele sale încercări și îndemnuri către Elisabeta de a-și schimba concepția ei prea pesimistă și de a se împăca cu mama sa. Asemenea Reginei, și Regele deplânge în scrisorile sale către Regină dezamăgirea pe care i-o pricinuisse aceasta ținând mai departe cu îndârjire la o speranță falsă cum era căsătoria Principelui Ferdinand cu Elena Văcărescu. La fel deplânge și durerea îndepărtării soției sale de el, precum și influența domnișoarei de onoare Văcărescu care a înstrăinat-o pe Regină de soț și de familie. Regele o sfătuiește pe Elisabeta în numeroase rânduri să își menajeze corpul, pentru a se vindeca cât mai repede și pentru a fi din nou devotata și dragăstoasa lui parteneră de viață și pe tronul României.

Revenirea Reginei în România s-a petrecut abia în toamna anului 1894, iar între timp avuseseră loc mai multe evenimente și schimbări la Curtea Regală din București. În anii de exil ai Reginei, Regele Carol I reușise să încheie căsătoria dinastică a Principelui Moștenitor Ferdinand cu Prințesa Marie de Edinburgh, iar nunta avusese loc la Sigmaringen în 10 ianuarie 1893, în lipsa Reginei Elisabeta a României. Nașterea primului copil al perechii moștenitoare, mult așteptatul principe moștenitor și primul născut pe pământul românesc, viitorul Regele Carol al II-lea, a fost un eveniment la care Regina Elisabeta, de asemenea, doar din depărtare a putut lua parte: aflându-se în anul 1893 în continuare la Segenhaus, așteptând cu nerăbdare vești din România și aflând despre noile evenimente din telegrame, scrisori și din presa vremii. În 1894, când Regina Elisabeta se întoarse în România, Prințesa Moștenitoare Maria, în vârsta de numai 18 ani, era din nou însărcinată cu cel de-al doilea copil, Prințesa Elisabeta, născută în 12 octombrie 1894.

În ciuda paraliziei de la picioare, a durerii la ochi și la mâini, Regina Elisabeta realizase în timpul exilului ei de la Segenhaus o mulțime variată de

obiecte de artă decorativă, în majoritate pentru bazarurile caritative din Neuwied. În mod surprinzător și uimitor aflăm din scrisorile ei din timpul exilului, pe întreaga perioadă din 1891 și până în 1894, despre o varietate de opere literare publicate, precum și despre unele lucrări literare prelucrate în acest timp și în pregătire pentru a fi publicate ulterior. Se pare că biografiile Reginei, care au citat material epistolar în biografiile mai vechi, nu au cunoscut aceste scrisori ale Reginei către Rege în detaliu, precum nici biografiile, după anul 1990 (când materialul din Arhivele Naționale ale României a fost, din nou, accesibil pentru cercetare), nu au folosit aceste scrisori, cu toate că se găsesc aici multe detalii interesante și deosebit de informative despre această perioadă dramatică din viața Reginei Elisabeta.

Luând în considerare menționările din scrisorile Reginei către Rege despre operele literare din perioada exilului (îndeosebi din Pallanza și Segenhaus) și comparându-le cu operele publicate din același timp și în anii următori, constatăm că activitatea literară a Reginei a fost redusă doar pentru o perioadă de vreme, fiind reluată la Pallanza din nou și continuată cu o nouă intensitate în acești ani. În primul an de exil, 1891, au fost publicate, în Germania și Italia, patru noi volume ale Reginei, dintre care trei fuseseră concepute în perioada premergătoare exilului. Este vorba de volumele de poezii: *Heimat* (Patria), *Meerlieder* (Cântecele mării) și *Weihnachtskerzchen von Pallanza* (Lumânările din Pallanza), precum și de piesa de teatru *Meister Manole* (Meșterul Manole). În anul 1892, Regina a lucrat la două cărți noi pe care le-a publicat mai târziu: *Das Leben meines Bruders Otto* (Viața fratelui meu Otto, publicat în 1902) și *Monsieur Hampelmann* (povestea Domnului Pulcinel, publicată în 1898). Din câștigul obținut prin vânzarea acestor două cărți Regina intenționa să sprijine Otto-Haus, casa de orfani și surdo-muți din Neuwied. Unele poezii scrise în anii de exil se regăsesc în volumul de poezii *Meine Ruh* (Linia mea), în ediția adăugită în cinci volume publicată în 1901, în partea a 5-a, intitulată *Blutstropfen* (Stropi de sânge). Un text cu caracter filosofic al Reginei, manuscrisul *Livre de l'âme*¹⁸, pe care îl menționează scriitorul francez Pierre Loti cu ocazia vizitei sale la Regină în august 1891, la Veneția, regretând că ar fi fost pierdut, a fost prelucrat ulterior de Regină și

¹⁸ Pierre Loti, *Journal 1887-1895*, éditions de Alain Quella-Villégier et Bruno Vercier, Paris: Les Indes savages, 2012, S. 400.

publicat în primul volum al unui ciclu de cinci, intitulat *Geflüsterte Worte* (Vorbe șoptite, 1903-1912).

Scrisorile deosebit de emoționante ale Reginei din vremea exilului confirmă constatarea din urmă cu câțiva ani despre întreaga operă literară a Reginei:

„Impactul care l-a avut perioada de exil asupra vieții Reginei poate fi asemănat cu durerea dezlănțuită de decesul copilului în anul 1874. Constatarea propriei lipse de putere politică și afrontul personal provocat de înlăturarea ei de la curte îi afectează pentru câțiva ani productivitatea literară. Pe lângă aceasta, Regina suferea și din cauza dependenței de soțul ei, Regele Carol I, care o trata cu amabilitate, dar care era, în mare parte, foarte intransigent. Unele opere, scrise de Carmen Sylva în vremea exilului, au fost distruse de autoare, iar altele prelucrate din nou.”¹⁹

Unele dintre lucrările de artă decorativă efectuate de Regină în vremea exilului, sunt expuse astăzi în muzeele din România. Demnă de menționat este îndeosebi cartea evangheliei de la Curtea de Argeș (1886-1892), scrisă și pictată de Regină, care este expusă într-o vitrină în apropierea mormintelor perechii regale Carol I și Elisabeta în biserica mănăstirii de la Curtea de Argeș. Cartea miniatură *Wanderstab* (Toiagul de drum, 1892) este un dar al Reginei pentru Prințesa Moștenitoare Maria cu ocazia nunții din anul 1893. Această carte obiect conține file din fildeș pe care Regina a scris aforisme și sfaturi pentru tânăra prințesă și pe care a pictat ornamente florale și miniaturi. Legătura cărții este o lucrare a renumitului orfevrier german din Köln, Gabriel Hermeling, din aur cu pietre prețioase (diamante, safire și ornamente din email). Cartea *Wanderstab* este expusă la Muzeul de Istorie a României din București.

Printre alte obiecte decorative ale Reginei din timpul exilului se numără: un blat de marmură pictat cu motive religioase (1892, un dar pentru Regele Carol I, astăzi în posesia Muzeului Național Peleş), un cântec de copii pictat cu note muzicale din amorași („Auf unsrer Düne“²⁰/ Pe duna noastră,

¹⁹ Silvia Irina Zimmermann, *Die dichtende Königin. Elisabeth, Prinzessin zu Wied, Königin von Rumänien, Carmen Sylva (1843-1916). Selbstmythisierung und prodynastische Öffentlichkeitsarbeit durch Literatur* (teză de doctorat, Universität Marburg, 2003), Stuttgart; Ibidem-Verlag, 2010, p. 36, nota 28.

²⁰ Vezi în Bernd Willscheid (coord.), *Carmen Sylva. Eine Königin aus Neuwied*, Roentgen-Museum Neuwied, Neuwied, 2016, p. 21.

1892, un dar al Reginei pentru fratele ei, Principele Wilhelm die Wied, cu ocazia aniversării zilei de naștere), un scutec din dantelă brodat cu urale de noroc pentru botezul Principelui Carol al României (1893, astăzi în posesia Muzeului Național Peleş). Alte obiecte de artă decorativă realizate de Regină în vremea exilului sunt astăzi în colecții particulare, iar unele au fost distruse. De exemplu, panourile din lemn pictate de Regină pentru biserica din Niederbiber (lângă Neuwied) și o carte de rugăciune scrisă și pictată pentru Regele Carol I (un dar cu ocazia nunții de argint, în 1894) nu se mai găsesc astăzi.

Numeroasele opere ale Reginei demonstrează că aceasta nu a fost inactivă în perioada de trei ani și jumătate a exilului, ci arată încercările Reginei de a-și combate dezamăgirea sufletească prin lucrări artistice efectuate în majoritate în scop caritabil. Firește, aceste opere decorative ale Reginei nu sunt de o valoare artistică desăvârșită, ci mai degrabă obiecte artizanale pline de fantezie, finețe și farmec, mai ales luând în considerare că Regina suferea în această perioadă deseori de dureri de mâini. Totuși, Regina se străduia să evolueze în tehnica artei picturii de miniaturi, luând lecții de la artiști profesioniști și urmând îndrumările lor în pictura de acuarelă și ulei, de exemplu de la pictorița italiană Sofia della Vale di Casanova (născută Sophie Browne), de la pictorița daneză Kate Bisschop-Swift și de la pictorița germană Marie von Bunsen. De asemenea, a fost îndrumată pentru pictura în ulei și de arhitectul restaurator al Casei regale a României, André Lecomte du Noüy, care o vizitează la Pallanza (din îndemnul Regelui Carol I), unde rămâne timp de șapte luni (din octombrie 1891 până la sfârșitul lunii aprilie 1892). Împreună cu André Lecomte du Noüy Regina scrie și ilustrează cartea de povești *Monsieur Hampelmann* – o constatare care a fost posibilă doar grație scrisorilor Reginei către Rege din lunile de exil de la Pallanza, literatura de specialitate anterioară confundând numele „Lecomte” și identificându-l în mod greșit ca autor al ilustrațiilor cărți de povești pe fratele arhitectului, pictorul Jean Jules Lecomte du Noüy, care însă întâlnește perechea regală a României pentru prima oară abia în anul 1895.²¹

Un alt aspect din scrisorile Reginei Elisabeta către Regele Carol I din perioada exilului ei sunt pregătirile pentru nunta perechii moștenitoare Ferdinand și Maria. Darurile Reginei, foarte personale și elaborate cu mare grijă

²¹ Mai pe larg în Silvia Irina Zimmermann, *Exilul Reginei Elisabeta a României și prelucrarea lui literară într-o carte de povești ilustrată împreună cu André Lecomte du Noüy*, în RBAR, 2, 2017, 1, p. 133-150.

timp de mai multe luni pentru Principesa Maria, la fel și scutecul de botez din dantelă lucrată de Regină și leagănul din lemn sculptat pentru botezul Principelui Carol, primul copil al perechii moștenitoare, relevă dorința Reginei Elisabeta de a-i arăta tinerei principese bunăvoința și binecuvântarea ei. În același timp, aflăm din scrisorile Elisabetei adresate Regelui despre impresiile pe care i le lasă întâlnirile cu principesa și cu mama acesteia, marea ducesă Maria de Edinburgh, precum și despre dezamăgirea Reginei față de superficialitatea și reacția lipsită de interes a principesei vis-à-vis de pregătirile și darurile ei. Deosebit de interesantă este, în acest context, descrierea vizitei principesei cu mama ei la Segenhaus din 15 august 1892, care până acum nu a fost relatată în nicio biografie a Reginei Elisabeta din perspectiva ei, ci numai din perspectiva relatărilor târzii, din memoriile publicate de Regina Maria în *The Story of My Life*²² (Povestea vieții mele), mai bine cunoscute și în România, evocări în care Maria face un portret subiectiv al Elisabetei, insistând mai mult asupra aspectelor care îi par neobișnuite. Comparând relatările amândurora despre această întâlnire la Segenhaus, putem lesne înțelege de ce aceste două personalități puternice, Elisabeta și Maria, au avut o oarecare dificultate să se accepte reciproc, fiindu-le tot mai evidentă, în cursul anilor, diferența de putere și impunere personală în familia regală, balanța înclinându-se tot mai mult în favoarea Principesei Maria. Drept urmare, Regina Elisabeta, constatându-și în repetate rânduri poziția ei lipsită de putere, își exprimă sincer dezamăgirea în scrisorile către Rege din perioada exilului, plângându-i-se că, în timp ce ea fusese îndepărtată, Principesei Maria îi reușise mult mai ușor și mai repede să câștige teren, acolo unde Elisabetei soarta îi fusese vitregă: Maria născuse deja în primul an un moștenitor pentru tronul țării, consolidându-și poziția în interiorul familiei regale (unde poziția ei era mereu sprijinită cu fermitate de mama ei) și punându-și fundamentul pentru imaginea de mamă a dinastiei din România.

Prin urmare, este un caz fericit că s-au păstrat scrisorile din vremea exilului Reginei Elisabeta la Arhivele Naționale ale României, căci ele oglindesc destinul primei regine a României din perspectiva ei înșeși, împreună cu sentimentele și concepțiile ei de-a lungul anilor și variatele impresii subiective – uneori entuziaste, alteori acide – despre membrii familiei regale,

²² Marie Queen of Roumania, *The Story of My Life*, London etc., Cassell et Company, 1934, vol. 1, p. 266-279.

completând astfel sursele deja cunoscute despre istoria și viața cotidiană a familiei regale din România.

Scrisorile Reginei Elisabeta după revenirea ei în România:

În comparație cu scrisorile din vremea exilului, care sunt un fond deosebit de bogat la Arhivele naționale ale României, s-au păstrat doar puține din ultima perioadă, de 20 de ani, a căsniciei perechii regale (din toamna anului 1894 și până la moartea Regelui Carol I la 10 octombrie 1914), pentru această etapă lipsind în totalitate corespondența Regelui către Regină. Scrisorile Reginei Elisabeta către Rege conțin unele relatări interesante despre o expoziție de păpuși românești de la Neuwied, din anul 1898, repetate referințe la viața conjugală a perechii moștenitoare Ferdinand și Maria, o scrisoare cu ocazia predării statului român a fundației „Vatra Luminoasă” (colonia inițiată de Regină pentru a îmbunătăți situația nevăzătorilor în România), până la ultima epistolă bătută la mașina de scris din vara anului 1913, în timpul celui de al Doilea Război Balcanic, în care Regina își exprimă loialitatea față de augustul ei soț, Regele Carol I al României.

De ce este însemnată această corespondență?

Carol I al României a condus ca domnitor și Rege al României, din 1866 până în 1914, cei 48 de ani ai primului Rege al României fiind, de asemenea, cea mai lungă domnie a unui suveran al României și însemnând pentru țară o perioadă de stabilitate politică, de creștere a economiei naționale și de dezvoltare a culturii. În vremea domniei sale, țara a dobândit independența și a fost ridicată la rangul de regat. Străduințele Regelui Carol I de a stabili legături economice și culturale cât mai fructuoase cu vestul Europei s-au arătat prin variatele lui proiecte de construcție și prin investiții pe care le sprijinea, de asemenea, din mijloacele sale personale. Regele a încurajat și sprijinit în special investițiile în infrastructura țării (dezvoltarea rețelei de căi ferate în România, construcția podului peste Dunăre de la Cernavodă, dezvoltarea portului de la Constanța), pentru a întări, astfel, economia României, facilitându-i comerțul cu străinătatea. A sprijinit învățământul și răspândirea cunoștințelor despre țară,

contribuind cu finanțarea personală la publicarea atlasurilor școlare²³ și enciclopedice²⁴ despre România. Tot prin mijloace proprii, Regele a sprijinit învățământul superior din România (înființând fundația Bibliotecii Universitare din București) și a contribuit la restaurarea monumentelor istorice și a bisericilor ctitorite de domnitorii înaintași din Țara Românească și din Moldova.

Regina Elisabeta a venit în România la sfârșitul anului 1869, după nunta de la Neuwied din 15 noiembrie 1869. Cu excepția anilor de exil (1891-1894), ea i-a stat alături domnitorului și Regelui Carol I al României, sprijinindu-l ca parteneră pe tronul țării. Regina a încurajat și inițiat numeroase organizații caritabile din țară, îndeosebi în domeniile de ajutor social, sănătate, meșteșuguri, cultură, învățământ, încurajând în mod special meșteșugurile tradiționale ale femeilor și creând prin fundația „Vatra Luminoasă” facilități de ajutorare și sprijinire a nevăzătorilor din România. Căsătoria perechii regale Carol I și Elisabeta rămânând fără copii după pierderea fiicei lor în anul 1874, Regina și-a extins activitatea, căutând să dea în continuare un nou sens rolului ei de Regină-mamă a poporului și să îi fie folositoare Regelui.

Grație talentului ei literar și de artă decorativă, Regina a descoperit în curând noi domenii de activitate, cu care s-a adresat unui public mai larg. Astfel, ca scriitoare sub numele artistic Carmen Sylva, începând din anul 1880, a încercat să combine talentul ei poetic cu o activitate literară și de propagandă pentru noul regat al României și dinastia ei, prin care căpătă în scurt timp notorietate în străinătate ca Regină poetă a României. A tradus în limba germană poezie contemporană română, publicând prima o poezie a lui Mihai Eminescu în Germania, a scris numeroase volume de poezie, povești, povestiri, nuvele, eseuri, romane, teatru și memorii, cu precădere în limba ei maternă germană și a publicat variate articole despre România în presa franceză, germană și engleză. Ca o scriitoare regală și în același timp apropiată de popor, căuta să stabilească o legătură emoțională și de simpatie cu publicul larg, în intenția de a face mai cunoscut Regatul României în țările Europei și în lumea întreagă (până în America, Japonia și Australia), nu în ultimul rând și grație traducerilor operelor ei literare.

²³ De exemplu, Carol I finanțase publicarea unui *Atlante geograficu* de Louis Bonnefont (editor A. T. Laurean, Paris, Donnaud, 1868), care în traducerea în limba română a fost întrebuințat în școlile din România.

²⁴ *Atlasul Căilor de Comunicații*, 1868. Ministerul Lucrărilor Publice, Diviziunea I, Poduri și Șosele, București: Stabilimentul de Arte Grafice „C. Ghiulea”, 1868.

Scrisorile perechii regale Carol I și Elisabeta păstrate la Arhivele Naționale ale României cuprind anii 1869-1913, corespondența relevând relația lor conjugală pe aproape întreaga perioadă a vieții lor comune și pe tronul României.

Pentru istorici, deosebit de interesantă este corespondența din perioada Războiului de Independență a României (războiul ruso-turc 1877-1878), un fond epistolar deosebit de bogat, conținând scrisori în egală măsură de la Carol I și de la Elisabeta.

În contextul istoriei feminine și al istoriei femeilor din aristocrația europeană, scrisorile Elisabetei oferă o privire amănunțită asupra universului sentimental și a vieții cotidiene a unei principese de origine germană într-o țară din sud-estul Europei. Grație materialului epistolar extrem de bogat al Reginei Elisabeta păstrat în Arhivele Naționale, avem posibilitatea de a descoperi și alte noi fațete ale personalității și vieții ei, pe care nu le găsim reflectate în operele literare autobiografice și memorialistice, scrisorile către augustul ei soț relevând într-o mai mare măsură părerea ei despre luminile și umbrele destinului de Regină consoartă și parteneră a Regelui Carol I pe tronul României.

Pentru cei interesați de istoria dinastiei din România, corespondența de față constituie în mare parte un material inedit despre prima pereche regală a României. Pe lângă informațiile de interes istoric, corespondența dintre Regele Carol I și Regina Elisabeta oferă, de asemenea, o mărturie emoționantă a vieții lor, bogate în evenimente și succese, dar și marcate de pierderi tragice și speranțe neîmplinite, și rămâne un prețios document de epocă despre relația personală, plină de respect, devotament, prietenie și dragoste reciprocă a celui mai longeviv cuplu regal pe tronul României.

Silvia Irina ZIMMERMANN
Centrul de Cercetare Carmen Sylva.
Arhiva Princiară de Wied (Neuwied)
www.carmensylva-fwa.de
www.sizimmermann.de